

BISERIC'A SI SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literaria si economica.

Ese o data in septemana: Duminec'a.

Pretulu abonamentului:	Pretulu insertiunilor:	Correspondintele sè se adreseze Redactiunei dela „BISERIC'A SI SCOL'A“ in Aradu, la institutul pedagogic-teologicu, éra banii la secretariatulu consistoriului romanu ortodoxu din Aradu.
Pentru Austro-Ungari'a pe anu . . . 5 fl.—cr.	Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu cam 150 cuvinte 3 fl., pana la 200 cuvinte 4 fl. si mai sus 5 fl. v. a.	
„ „ „ „ „ jum. anu 2 „ 50 „		
Pentru Romani'a si strainetate pe anu 7 „ — „		
„ „ „ „ „ j. a. 3 „ 50 „		

Mercuri'a trecuta ne aduse telegrafulu trist'a si durerós'a scire, ca ilustrulu barbatu alu bisericeii si natiunei romane, celu carele s'a pusu in frunte, si a adusu atâtea sacrificie in lupt'a pentru despartirea ierarchica pentru recascigarea Metropoliei romane si pentru dobendirea autonomiei bisericeii nóstre nationale, celu carele in viéti'a sa întréga a fost adeveratu mecenate in lupt'a pentru regenerarea némului nostru

ANDREIU MOCIONYI de FOEN

nu mai este intre cei vii.

Este mare durerea, ce innéca peptulu fiacarui'a din noi, cand ne revocàm in memoria, cine a fost barbatulu, carele acum s'a despartitu de noi.

Mare cá fu alu bisericeii, mare cá barbatu de statu, mare cá membru si conducetoriu alu natiunei romane, viéti'a reposatului este o viétia bogata in fapte maretie.

Viéti'a lui este unu siru lungu, unu lantiu de fapte nobile, o cununa de fapte mari, fapte, pe cari numai adeveratulu istoricu le va poté infacisiá in trasurile loru genuine si fidelu bisericeii si natiunei romane, facendu din ele o comóra pretiósá de lumina si invetiatura pentru tóte generatiunile.

In faci'a acestoru fapte mari, zadarnica ar fi incercarea nóstra de a le descrie. De aceea lasàm acestu opu greu celoru cari au traitu, si au luatú parte la lupta cu densulu.

Pana atunci inse veniti cu totii, se depunemu o lacrima ferbinte pe mormentulu acelu'a, pe carele acum lu-inghite pamentulu, dupa ce si-a datu nobilulu seu sufletu in manile Creatorului.

Veniti se imploramu binecuventarea Ceriului, cá remasitieloru sale pamentesci se le fia tierfina usióra, si sufletulu lui se-lu asieze cu dreptii, ér spiritulu lui mare si faptele sale nobile se remana in veci neuitate dintre noi acei'a, pentru cari a traitu, si a luptatu întréga viéti'a sa.

La deschiderea sinódeloru eparchiali.

Astadi se deschidu sinódele eparchiali in cele trei diecese, cari compun provinci'a noastră metropolitană. Astadi se intrunesc mandatarii clerului si poporului, că in contielegere cu guvernale diecesane se ia mesurile necesare pentru promovarea causeru bisericesci, scolari si fundationali.

Multe sunt, ba astadi póte mai multe cá ori cand, causele, cari ascépta o nimerita si grabnica solutiune. Timpurile sunt grele, ér poporul, biserica viia, este ingenuchiata sub greutatea multeloru poveri puse pe umerii lui. In aceste greutáti ale sale poporul ascépta si cu dreptu cuventu ajutoriu dela biserica, si dela sinódele eparchiali.

Vrendu a fi sinceri suntem detori a constatá, cá activitatea sinodeloru noastre de pana acum n'a produsu in trecutu atáta, cá se echivaleze multele sacrificie aduse de poporu pentru ele, si cá se corespunda multeloru asceptari lege de ele. S'au adusu suma de decisiuni, dar fapte, cari se alineze durerile si suferintiele clerului si poporului, cu durere trebuie se recunoscemu nu pré sunt.

Nu s'a amelioratu sórtea clerului, nu s'a imbunatatitu sórtea invetiatoriului, ér pentru poporu putienu s'au facutu, ce s'au facutu.

Caus'a este fara indoieála, cá sinódele noastre au fost in trecutu in o stare noua, si astfeliu trecutul este usioru de scusat. Astadi inse cand sinódele noastre se intrunesc pentru a diecea óra acésta scusa nu mai póte avé cuventu.

Astadi se recere dara o activitate indoita, daca voimu a sustiené autoritatea, ce trebuie se o aiba in ochii poporului sinodalitatea bisericeii noastre eluptata cu grele sacrificie, si daca voimu ca din activitatea loru se resulte binefacerile si ajutoriulu, ce-lu ascépta poporul dela ele.

Este frumósa constitutiunea noastră, si cu dreptu cuventu potemu fi mandri de dens'a. O lege inse, fia ea cea mai buna, este numai atunci de valóre, daca cei chiamati a o aplicá, daca cei chiamati a o pune in viétia, se folosescu de ea astfeliu, ca poporul se-i semta binefacerile. Acést'a este ceea ce pretindemu noi dela sinódele noastre. Asceptamu aceea, ce ascépta in genere poporul, cá autonomi'a garantata prin lege pusa in practica, prin dispusetiunile ei se fia unu adeveratu balsamu pentru poporul nostru in multele lui suferintie.

Suntu multe, precum amu disu, causele cari ascépta o buna solutiune. Nu voimu a le enumerá. Cei chiamati a se ocupá de ele le cunoscú de buna séma mai bine cá noi, cá unii cari traiescu in senulu poporului. Un'a inse ne semtimu de-

tori a o aminti cu acésta ocaziune, si anume: caus'a scolara.

Acésta cauza a fost in toti timpii obiectulu celu mai insemnatu alu bisericeii, pentruca orice biserica si chiar religiunea cá atare valoréza numai intru atát, incát este foculariu de cultura si lumina. Cultur'a si lumina poporului fiindu prim'a chiamare a bisericeii, acést'a este si prim'a chiamare a sinódeloru eparchiali.

Tóte necazurile nostre provinu in mesura mai mare séu mai mica din lips'a de cultura, din lips'a de lumina. Aici este reulu, aici rai'a, care ascépta o vindecare grabnica mai cu séma astadi cand invetiamentulu poporulu este atát de ingreuiatu, si cand i-stau atátea pedeci in cale.

Felicitandu deci pe mandatarii clerului si poporului adunati astadi in sinóde i-rogamu se-si ia la inima caus'a scolara, si le dorimu celu mai bunu succesu in activitatea loru in vi'a Dommului. Ddiu se binecuvinte, si se incununeze cu celu mai bunu succesu luerárele loru.

Scól'a poporala austriaca

jitdecata de principele Lichtenstein in senatulu imperialu din Vien'a.

Principele Lichtenstein a tienutu cu ocaziunea desbaterii bugetului ministeriului de culte si instructiune publica in senatulu imperialu din Viena unu discursu memorabilu. Suetulu lui este scól'a poporala, ér momentele, ce le atinge sunt de mare importantia. De aceea ne vedemu indemnati a publicá si noi acestu discursu in trasurile lui principali.

Principele incepú discursulu seu cam in urmatoriulu modu: „Trei sunt scaderile scólei poporale moderne, de cari trebuie se ne plangemu intru interesulu publicu din punctulu nostru de vedere. Dupa esperienti'a noastră scól'a poporala moderna este antai'a data pré scumpa, alu doilea, fiindu ea in mare parte scóla fara confessiune, nu indeplinesce in mesura cuviintiósa adeveratulu scopu, care trebuie urmaritu prin educatiune si instructiune, ér alu treilea ea nu tiene contru de dorintiele indreptatite si legitime ale tuturor nationalitatiloru din Austri'a in ceea ce privesce egal'a indreptatire a limbei.“

Punctulu antaiu lu-motivéza vorbitoriulu cu provocare la Stiri'a, unde urcarea esagerata a bugetului instructiunei a ádusu acésta tíera seraca intr'o calamitate financiara spaimantatória, ér trecendu la punctulu alu doilea aréta cá nu corespunde missiunei sale. Vorbitoriulu aréta, cá religiunea, cetirea, scrierea si socót'a sunt cele patru obiecte principali indispensabile, cari ocupa din destul timpulu de scóla. Tóte cealalte obiecte, cari se propunu astadi in scól'a poporala moderna, trecú preste capacitatea prunciloru, séu sunt o

ingreniure fara nici unu folosu pentru viéti'a loru viitória, in totu casulu rapescu inse instructiunii timpulu celu si altcum destulu de scurtu dela invetiarea celoru neaperatu de trebuintia. Cu deosebire se negliga invetiamentulu religiosu, si acést'a nu se intempla fara intentiune din partea „urizitoriloru scólei moderne“. Pentru religiune este chiar si planulu de invetiamentu nefavorabilu, dar si in cadrulu acestui planu se conturba exercitiile religióse, ba se ingreniéza chiar impartasirea cu sant'a cuminecatura. Cadiendu apoi influinti'a religiunii si disciplin'a scolara rezultatele produse de educatiunea scólei noue sunt fórte mici, precum o constata acést'a invetiatorii insisi la congresele invetiatoresci, aretandu cá nu sciu ce se mai incépa facia de portarea cea nomenósa a scolariloru.

In punctulu alu treilea aréta vorbitoriulu, cá scólei noue i-lipseste orice garantia pentru egal'a indreptatirei a limbei.

In punctulu acest'a se plange vorbitoriulu, cá puterea cea netiermurita a senatelor de scóla provinciali lasa usi'a deschisa la abusuri, aretandu, cá in Boemi'a senatulu de scóla, care este compusu din cinci boemi si din 17 nemti abúséza de puterea sa, si introduce in tótu loculu scóle poporale germane, ér cele boeme le impedece.

S'a inscenatu apoi o propaganda germana formală contra Sloveniloru, caror'a li se impun invetiatori si invetiatoresci, cari nu sciu decât numai limb'a germana, si cari in scólele, cari au numai o clasa impun limb'a germana prunciloru de sloveanu chiar in primul semestru. Vorbitoriulu deplange acést'a germanisare nesocotita. „Poporulu germanu,“ dice elu, „la care cu mandria apartienu si eu, cá oricare membru din ceealalta parte, poporulu germanu este in Austri'a, in ceeace priveste numerulu si cultur'a sa, unu poporu destul de tare, cá se fia dreptu facia de pacinicii sei concetatieni de limba slavica. Noi nu avem trebuintia se ne inmultimu, si se ne intarimu prin desnationalisarea, prin germanisarea altor'a chiar nici atunci, cand acést'a germanisare ar mai fi posibila. Nationalitátile, cari au esitu la iveala in timpulu nostru dupa o intrerumpere de secli nu sunt ceva facutu, nici artificiosu séu invecitu, ci din contra ele esista ab aevo, sunt pline de viétia si in stadiulu junetii, ér natiunea germana, carea cá purtatóri'a unei idei de statu in trecutu, a renviatu mai curend nu póte luá altoru popóre in nume de reu multu timpu renviarea, carea se intempla mai tardiu, mai incetu, dar cu tóte acestea de buna séma. Séu credeti, domniloru, cá ceea ce s'a intemplat in timpurile vechi in partea nord-ostica a Germaniei, cand Obotritii si Wilzii, séu

Vendii si Sorbii, cu unu cuventu barbari pagani si jumetate selbatici, s'au prefacutu prin introducerea crestinismului intr'unu poporu nou, in poporulu germanu, credeti cá acést'a, o atare fapta istorica se mai póte repeti in Austri'a in seclulu 19? credeti, cá o astfeliu de incercare mai are sianse de resúltatu, cand noi germanii din Austri'a ne aflám in faci'a unoru popóre, cari stau pe aceeași trépta de cultura ca si noi, si care dupa o vetiuire cu noi intr'unu timpu de o miia de ani si-au conservatu caracterulu genuinu si limb'a in tóta curatiuni'a? Nu vedeti, cá acést'a ideia nu este la timp, nu vedeti, cá ea ve vine in minte cu o miia de ani mai tardiu?

De aceea este necesitate urgenta, cá legea scolara se se supuna unei revisiuni. Cei ce au creatu legea scolara au avutu de siguru cele mai bune intentiuni; dar au decisu cestiunea scolara numai din punctulu loru de vedere, unilateralu, fara se voiésc a recunósce, cá pe terenulu acest'a trebuescu considerate si ridicate la adeverat'a loru valóre pe langa drepturile statului, pe cari si noi le stimam pe deplinu, si drepturile tocma asia de mari si de sante ale familieci.“ Astfeliu s'au lasatu pré multu condusi de sentieminte, de spiritu de partida. „Deórece inse scól'a poporala are de a indeplini scopuri, cari se inaltia mai pre sus de orice lupta de partida, scopuri de o valóre durabila, astfeliu activitatea Dvóstra pe terenulu legislatiunei scolarie nu corespunde nici trebuintelor generalu, nici chiar asceptárilor Dvóstre. Hotarele puse de natura si necesitatile imperative ale omenimeci sunt atât de puternice, încât celu ce imbina cu scopurile scólei poporale si vre unu altu scopu lateralu strica scolii, fara cá se-si póta realisa acestu scopu.

„Partid'a liberala,“ ajunsa la putere, a cugétatu intru sené, si s'a si esprimatú adese ori: celu ce are in mana scól'a poporala, celu ce are scól'a preste totu, acel'a are in mana junimea, in urmare viitoriulu. Se umplemu dara scól'a poporala si scól'a preste totu cu credeulu nostru politicu, se scótemu dintrens'a orice influentia, carea nu se supune neconditionatu parerii nóstre, si se ne eternisámú asia dicendu pe o cale artificiósa, crescendu din pruncii nostri si din pruncii streini ómeni de calibrulu nostru, si astfeliu indreptandu-i contra parintiloru loru si contra generatiunei actuale, carea ni se opune, si carea este cuprinsa inca de prejudetie

Acést'a ideia erá dicendu naturala, ea erá dictata de sentiulu nesigurantieci, in carea se gasiá partid'a liberala, deórece abia ajunsa la putere, se vedea amenintiata de disgustulu masculoru, pe cari sperase a se redimá, si de cari se vediu combatuta, si anume in orasie prin socialisti, ér la tíera prin ultramontani.

Acésta idee a fost precum am disu naturala, usioru de inticlesu si scusabila, dar nu a fost *drépta*. Esperintiile Dvóstra, domniloru din steng'a trebuiau se ve abata dela acésta idee si dela esecutarea ei. In timpul absolutismului, care a premersu erei liberale se tienca departe de scóla orice idee, ce ar fi potutu fi periculósa sistemii, ce domniá atunci. Ba in unele provincie s'au intrabuintiatu tóte medilócele spirituali, spre a infacisiá inimiloru celoru fragede sistem'a absoluta, ce dominá atunci de unu lucru tocma asia de santu ca si potestatea parintésca. S'au intrébuintiatu tóte sofismele spre a poté motivá in mintea tenerimei acésta sistema de unu lucru necesariu si nestremutaveru intocmá cá si cursulu steleloru; cu tóte acestea din scólele acelea a esitu o generatiune fara esceptiune liberala. Toti barbati de vre o valóre din timpul acel'a, intre ei unii, de cari, biserica catolica din alte motive trebue se fia mandra, erau mai multu mai putienu liberali. Cum poteti dara sperá, cá din scólele instituite de Dvóstra cu aceleasi tendentii, va esi o generatiune, carea se impartasiésca credintiele Dvóstra politice, sociale si religióse?"

Scóla nu se póte inchide hermetice de sub influinti'a poporului, de aceea spiritulu poporului nu se póte cresce in unu modu artificiosu. „Séu credeti, domniloru, cá fii tieraniloru, pe cari Dvóstra i-ati bagatu in datorii, si i-ati seracitu sub timpul domniei Dvóstra prin sistemulu Dvóstra de creditu, prin libertatea cambiului, prin libertatea usurei, si prin tóte celelalte institutiuni, cu cari ati binecuventatu pe tieraanu; credeti Dvóstra, cá fii acestoru tierani se voru preface prin scól'a poporala in liberali, numai din motivulu, cá Dvóstra pana la unu micu punctu ati scersu invetiamentulu religiiunii, cá se rumpeti influinti'a clerului? Credeti Dvóstra, cá fii industriasiloru, pe cari sub domni'a Dvóstra prin legea de industria si prin libertatea de industria create de Dvóstra i-ati facutu proletari; credeti Dvóstra, cá fii lucratoriloru, cari multiemita anarchiei, ce domnesce astadi in productiune, nu-si potu valorá unic'a loru posesiune, bratiile loru nentreruptu, voru esi din scól'a poporala cá liberali? Nu, din aceste scóle in butulu tendentiei loru nu va esi unu poporu liberalu. Generatiunea viitória se va impartii, dureru, in doue grupe mari, dar neegale, si anume: o grupa mai mare, carea va avé in manile sale lucrulu si posesiunea, si carea, vrendu Ddienu, cu ajutoriulu, ce-lu da comór'a credintiei si va sustiené superioritatea intru a salvá statulu, si un'a mai mare lipsita de posesiune, o massa fara credintia, carea va tientí, cá se nimicésca totulu, unde va poté, si se ingreueze reconstruirea. De aceea uniti-ve cu noi conservatorii, si

prin o ingrigire mai mare de invetiamentulu religiosu celu astadi atât de neglesu, si prin o disciplina mai stricta se reformamu scól'a, si atunci va cascigá atât societatea, cât si statulu, si tóte acestea se voru intemplá fara daun'a partidei Dvóstra.

Atunci in generatiunea viitória se va mari numerulu celoru ascultatori, se voru sporí elementele cari voru convení si voru fi aplecate autoritatiloru in vigóre, si se va impuciná mai usioru numerulu elementelor, cari dorescu anarchi'a. Prin o reforma condusa de precantiune si pe incetulu se va poté dá o solutiune pacifica problemelor mari sociale ale timpului nostru, cu unu cuventu, se voru imputiená in mare mesura pericolele imminente, cari amenintia astadi societatea.

„Aceste pericole devinu totu mai serióse, ferberu in masele poporului petrunde totu mai afundu si mai departe, clasele de josu, si chiar si clasele de medilocu, nu numai cei nenvetiati, ci si cei cari au invetiatu câte ceva, si chiar cei culti incepu a se conduce de teoriile cele mai nebune. Atâtea atentate intr'unu intervalu de 20 de luni, acést'a insémnia, cá intregu aparatulu chiamatu a aperiá societatea: statulu cu puterea lui si biserica cu doctrinele ei neperitorie au detorinti'a a se folosi de sistema, planu, calculu si consecintia contra astorfeliu de fapte. Ambe acestea se procéda independente in sfera loru, dar se fie unite pe terenulu comunu amenduror'a, in scóla. Statulu si biserica urmarescu pe cali deosebite cam acelasi scopu. Cu cât biserica prepara omenimea mai multu, cu atât are statulu mai putienu de lucru. Daca biserica cresce, desvólta si nobilitéza inimele, atunci statulu are mai putiene fapte de controlatu si de pedepsitu. Inse, domniloru, acestu muru de aperiare, chiamatu a garantá siguranti'a societatiunii, lucrul numai cu putere de jumetate, greoiu si ne-regulatu, pana cand nu esista unire intre clasele domnitorie din statu

Acésta unire trebue se fie possibilu si intre clasele domnitorie de pe continentu tocma asia, ca si in Angli'a. Majoritatea liberaliloru cari credu, „cá pentru persón'a loru nu au trebuintia de credinti'a positiva“, s'au potutu convinge, ca biserica este neinvigibila; de aceea oratoriulu speréza, cá acesti ómeni se voru convinge si despre aceea, cá biserica este necesaria pentru esistenti'a societatiunii. Omenii intielepti nu si-pradéza puterile loru in lupta cu institutiuni, cari tragu de mórte, ci ascépta linisciti mórtea loru, dar nici nu se lupta cu institutiuni eterne, ci si-inné a antipatiile, ce le au facia de ele, daca nu le potu delaturá. „Ostenelele Dvóstra inse, dloru din stanga casei s'au invertitu din nen-

rocire pana acum totdeauna numai intr'unu circulus vitiosus: mai antaiu ve indreptati cu tóta puterea contra bisericeii, din motivu că nu prosperéza, nu cresce; dar dupa aceea prosperéza si cresce biserice'a de nou, pentruca a respinsu ataculu Dvóstra. Ati potutu inse se esperiati in decursu de 100 de ani, de cand ve mesurati cu dens'a, că biserice'a este neningibila. Dar én uitative că, in Franci'a, unde acum erumpe de nou ataculu, esistau inainte de prim'a persecutiune liberala, inainte de prim'a revolutiune 37,000, ér acum exista cam pana la 86,000 de femei in diferite orduri de calugaritie. Fara ataculu contra manastiriloru de buna séma nu s'aru fi inmultitu atât de repede, ér in Germani'a, unde persecutiunea bisericeii salutata de Dvóstra cu bucuria, care se apropia de sfersitu fara sgomotu, ce rezultate a produsu? Numai unulu, si adeca acel'a, că catolicii, cari mai nainte erau o societate religiósá pacinica s'au prefacutu intr'o part da disciplinata cu unu scopu sciutu, alu carei votu ponderéza multu in parlamentu.

In Austri'a inse, dloru, unde s'a intentionatu o persecutiune carea e gata, si instituita deja in paragrafi, si carea numai prin intielectiunea monarchului nostru a fost impedeata de a crumpe, in Austri'a, dicu, noi conservatorii bucuros voimu a iertá si a uitá acésta incercare, din motivu, ca ea n'a succesu, si din motivu, că ea ne a ridicatu, ne a organisatu, si intaritu partid'a nóstra. Noi ve oferimu o pace onesta, lunga si durabila. Dara inainte de tóte, domnii mei, se supunemu unei revisiuni, si inca considerandu punctele nóstre de manecare ale amenduroru partideloru, dispusetiunile legáli referitórie la scól'a poporala."

Academí'a romana.

Raportu asupra noului proiectu de ortografia romana.

Domniloru Membri,

Academí'a romana, in siedinti'a ei din 4 Junie anulu trecutú 1879, dupa o propunere a domniloru Hasdeu, Baritiu, Odobescu, Caragiani si a subscrisului, a hotaritu „a se pune la ordinea dilei ortografi'a, cu care se se publice de acum inainte tóte publicatiunile Academiei romane" (Anale, seri'a II, Tom. I, pag. 25—26).

S'a nunitu o comissiune pentru desbaterea unui proiectu ortograficu, inse lucrarea nu s'a potutu terminá in acea sesiune extraordinara, mai alesu din caus'a desbaterii noveloru statute, cari au trebuitu se fia prim'a ocupare a inaltului institutu nationalu sanctionatu din nou prin legea promulgata la 29 Martiu 1879.

In sesiunea ordinara a anului enventu 1880 inse, si anume in siedinti'a din 24 Martiu, s'a alesu o nóua comissiune pentru proiectulu ortograficu, compusa din domnii Alecsandri, Baritiu, Hasdeu, Quintescu si Maiorescu, care, constituinduse subt presedenti'a domnului G. Baritiu si secretariatulu domnu-

Iu N. Quintescu, a desbatutu in mai multe siedintie cestiunea otografiei, si, intielegénduse asupra proiectulu de propusu pentru scrierea aneloru Academiei, a insarcinatu pe subscrisululu cu presentarea acestui proiectu asia, precum a rezultatu din desbaterile urmate.

Domniloru Membri,

Ortografi'a, cu care au fostu scrise pana acum publicarile Academiei romane, se intemeiéza pe o decisiune luata de Societatea academica in anulu 1869 si formulata in asia numitulú „Modu de scriere pentru publicarea Aneloru si altoru lucrari ale Societatii academice romane" din 13 Septembre 1869, alu carui alineatu finalu dice insusi:

„Acestu modu de scriere este provisoriu si numai pentru societate pana la definitiv'a stabilire a ortografiei limbei romane."

Modulu de scriere, chiaru asia provisoriu precum erá, a fostu rezultatulu a multe si infocate desbateri incinse in sinulu Academiei in anii 1867, 1868 si 1869.

Ori-care va fi modulu definitivu ce-lu voru primí literatii romani pentru scrierea limbei nóstre materne, ei voru trebui se-si aduca aminte cu recunostintia de acele prime incercari facute in Societatea academica, incercari, care dovedescu din partea autoriloru loru adese-ori multa eruditiune si totdeauna celu mai mare zelu pentru indeplinirea inportantei missiunii ce aveau.

Asia intalnimu, intre lucrarile academice in acésta privintia, mai antaiu „Operatulu" reposatulu d. G. Munteanu „Asupra ortografiei," publicatu in vol. I alu Aneloru, pag. 37 si urm.; vedemu apoi „Raportulu comissiunei ortografice" scrisu de domnulu I. C. Massimu si insocitu de unu intregu proiectu studiatu in tóte amenuntele lui (Anale, vol. I pag. 66 si urm.); vedemu contra-proiectulu domnului I. Sbier'a (vol. I, pag. 79 si urm.); vedemu pe domnulu I. Heliade-Radulescu, celu dintaiu presedinte alu Societatii nóstre, care, dupa ce avnsese o mare si salutara influentia asupra scrierii romane in timpulu transitiei ei dela alfabetulu cirilicu spre celu latinu, gasesce de trebuintia, in ultimii ani ai vietii sale, a-si sustiené prin publicarea unoru „Principie de orthographia romana" (Anal., vol. I, pag. 189 si urm.) punctulu de vedere cam isolatu, ce-lu ocupá acum in acésta miscare literara; vedemu in fine, si daca citamu acésta Incrare cá cea din urma in ordinea insirarii, trebuie se o relevamu cá cea dintaiu in valórea ei, pe insusi Timoteiu Cipariu inavutindu Analele nóstre cu „Sistem'a ortografica" (vol. I, pag. 88 si urm.), unu elaboratu plinu de vasta eruditiune si de cercetari consciincióse, cunoscutele calitati, ce distingu tóte lucrarile venerabilului nostru colegu.

Daca ne uitamu cu luare aminte la calea, prin care a trecutú cestiunea ortografica dela aceste prime proiecte pana la formularea citatulu „Modu de scriere" provisoriu din 1869, si érase dela acésta epoca pana astadi, potemu constató indata o diferintia in punctulu de vedere, din care diferitii membrii ai Academiei priveau tóta miscarea: uni se aretau mai multu cá teoretici intransigenti, altii se vedeau mai dispusi a tiené sama de imprejurarile factice, in care se afla literatur'a romana, si a primí ori-ce modu de scriere rationalu, care se inpace numai cerintiele marei majoritati daca nu a unanimitatii scriitoriloru romani.

Reposatulu si regretatulu nostru colegu Massimu,

unulu din cei mai zelosi, dara si cei mai intrasigenti teoretici, in raportulu seu dintâiu asupra acestei cestiuni, se exprima astfel: „Comissiunea a crediutu si nu se indoieste că acestea sunt si vederile Societatei întregi, că e chiamata a dá unu proiectu de ortografia, nu provisoriu si de transitione, ci mai multu séu mai putiennu n'a adeverata teorie ortografica ale carei'a principie bine stabilite se se póta desvoltá cu rigóre in carti scolastice de datu in manile junimei studiöse. Provisoriu n'ar fi demnu de decisiunile acestei Societati, nici nu ne-aru scóte din incurcaturile in cari ne sbatemu. Din acestu punctu de vedere privindu lucrulu, comissiunea a crediutu că semnele trebuescu inlaturate din unu planu de teori'a de ortografia romana.“ (Anale, Seria I, Tom. 1, pag. 69.)

Inse dejá in ultim'a siedintia a aceleiasi prime sessiuni a Academiei, D. Massimu se vede silitu a constatá, că „preste asteptarea marei maioritati a Societatei, lucrulu n'a potutu merge asia de netedu si de repede,“ că s'au gasitu „voci protestatóre“ cari „au afflatu resunetr in sinulu Societatei“ si că prin urmare Societatea a trebuitu se lase „campu liberu desbateriloru . . . asupra principiuului care ar trebui se diréga ortografi'a romana“ (vol. I, pag. 123 si 124.)

Unu modu mai inpaciutorin de a vedé lucrurile transpira de acum inainte in tóte desbaterile si, dupa ce in alu treilea anu alu Societatei academice, se stabilescu unu modu de scriere, acest'a se numesce insusi provisoriu si d. A. Treb. Laurianu, in discursulu d-sale de inchiderea sessiunii din 1869, dice cu prudentia: „Cestiunea ortografiei s'a desbatutu seriösu intr'unu mare numeru de siedintie, si ne potemu felicitá, că prin lamurirea ideiloru am ajunsu „la unu resultatulu multiamitoriu, asia încât, fara „a prejudecá viitóreá desvoltare a limbii, are se se „tiena etimologi'a cuvintelor si printrens'a se se „conserve legatur'a de familie cu limb'a latina si cu „limbele surori, care stau in fruntea civilizatiunii „moderne, si se nu patimésca nici fonetic'a limbii „nóstre, unde pronunti'a este sicura.“

De atunci încóce, necesitatea unei transactiuni in sensulu fonetismulu s'a accentuat totu mai multu. Ortografi'a provisorie, stabilita de Societatea academica, nu s'a latitu in literatur'a romana; nu exista astadi in intrég'a Romania libera nici unu singuru diaru, nici o singura revista, care se o fi primitu. Chiaru dincolo de Carpati, ea nu casciga, ci pare a pierde din terenulu ocupatu. Proba pentru acést'a, intre altele, este insemnat'a discutinne publicata in „Telegrafulu romanu,“ Nr. 133—152 din 1879, in urm'a „Concessiuniloru unui ciparianu.“

Chiaru maioritatea membriloru actuali ai Academiei romane urmédia in scrierile loru o alta ortografie de cât cea obicinuita pana acum in Analele Academiei.

Acést'a stare de lucruri anormalá a trebuitu se preocupe cu dreptu cuventu pe intrég'a Academia. Căci daca in cestiuni de pura sciintia abstracta singur'a norma a nóstra trebue se fia cercetarea neconditionata a adeverului, indiferentu daca acestu adeveru este inpartasitu de multi séu de pucini ómeni, in cestiuni de o desvoltare organica generala si óre cum instinctiva, precum este limb'a si impreuna cu densa si scrierea, elementulu *usului* adoptatu de multimea celoru ce vorbescu si ce scriu este totdeuna unu elementu de cea mai mare insemnatate, pe care nu ne este iertatu alu ignorá.

Subt impressiunea acestoru imprejurari a inceputu comissiunea d-vóstra ortografica lucrarea sa, si multiamita spiritulu de conciliare, de care au fostu condusi toti membrii si de care a datu proba in deosebi stimatulu nostru presiedinte d. Baritiu (singurulu dintre noi, care luase parte si la tóte desbaterile ortografice din anii 1867, 1768 si 1869,) comissiunea d-vóstra a potutu ajunge la unu resultatulu in privinti'a cestiuniloru partiale, de care a avutu timpulu de a se ocupá. O parte din aceste cestiuni s'au potutu hotari cu unanimitatea membriloru, o alta parte s'a hotaritu numai dupa maioritatea pareriloru, totdeuna inse discutinea s'a urmatu cu dorinti'a invederata a tuturor de a ajunge la unu resultatulu practiculu — o dovada mai multu pe tru adeverulu, că timpulu si experienci'a inblandisecu adeveri contrastele si permitu a gasi unu terenu comunu de intelegere acolo, unde mai nainte nu se vedeau de cât campuri separate si inamice.

Trecédu acum, domniloru membri, la insasi aretarea principiuului séu mai bine principiiloru, care au predominitu in stabilirea proiectulu ortograficu ce avemu onóre alu supune aprobării d-vóstra, intimpinu óre-care greutate in caracterisarea lui prin o singura frasa.

Antagonismulu obicinuitu la noi in materia ortografica intre ceea ce se numesce etimologismu si ceea ce se numesce fonetismu, nu-mi pare a corespunde cu esenti'a punctulu in discutinne. Precum fórte bine a disu d. Hasdeu in u'a din siedintiele nóstre (Anale, seria II, vol. I, pag. 30) „ceea ce „este etimologiu astadi, erá foneticu atunci, candu „s'a aplicatu unu modu de scriere la o limba óre-care. La inceputu chiaru ortografi'a francesca si cea „englesca, atát de etimologice astadi in aparentia, „erau fonetice, se scriá cum se vorbiá. Cu tóte acestea, in starea lucrurilor de astadi nu e posibilu „in ortografia unu fonetismu puru — căci fiacare individulu ar avea atunci dreptulu de a aplicá pe hartie idiosincrasele sale personale de pronuntiare — „nici etimologismu puru, de vreme ce derivatiunea „cuvintelor in orice limba este in cea mai mare „parte necunoscuta séu controversabila. Possibila si „practica este numai o ortografia eclecticica, relativa, „unu terminu mediu intre fonetismu si etimologismu.“

Că asemenea idei drepte s'au potutu lati si la noi si inca intr'unu timpulu asia de scurtu, este unulu din folósele ce ni le-a adusu si noue studiulu comparativu alu limbiloru in genere. In proportiunea, in care s'a afirmatu si s'a întinsu limbistic'a generala, s'a redusu valórea unu etimologismu marginitu la unu anume poporu si la o anume epoca. S'a intielesu, că aceea ce parea o forma consolidata, erá in esentia o forma fluida, si că dintr'unu *etymon* mai primitivu fiacare poporu si inlauntrulu fiacaru poporu, fiacare siru de generatiuni si-face *cuventurea sa proprie* prin modularile fonetice ce i le impune si prin care lu-variaza. Departe de a poté admite cu d. Cipariu (Elemente de limb'a romana pag. 83), că „tóte sunetele derivate se potu infacisiá că spurie si coruptiuni in cât se abatu dela cele primitive“ si că „au dar' a se reduce la sunetulu primitivu,“ vomu intelege din contra, că tocmai in acést'a variare foneticá se arata viéti'a proprie a unei limbi si că legea eufonica este unulu din semnele fundamentale si caracteristice ale geniulu limbisticu intr'unu poporu.

Pentru cei ce sunt inse deprinsi cu antagonis-

mulu dintre etimologismu si fonetismu si ne-aru cere numai de cât o caracterizare a proiectului nostru ortograficu dupa acea despartire ôrecum scolastica, potemu dice in scurte cuvinte: pe candu ortografia de pana acum a Academiei romane erá intemeiata pe unu etimologismu temperatu prin concessiuni fonetice, ortografia propusa in proiectulu de facia este intemeiata pe unu fonetismu temperatu prin necessitati etimologice.

Punctulu nostru de plecare este dar acest'a: fiacare cuventu se scrie cum se pronuntia sên, precum a dis'o din vechime Quintilianu (*Instit. orat. l. 7. 38.*) *Ego sic scribendum quidq̄ indico quomodo sonat. Hic enim usus est literarum, ut custodiant voces.*

(Va urmá.)

Dela conferinti'a

invetiatoriloru romani ortodoci din dieces'a Aradului.

Joi'a trecuta, s'a tienutu in sala institutului pedagogico-teologicu adunarea generala a reuniunii invetiatoriloru romani ort. din dieces'a Aradului. La ôrele 9 înainte de amêdi, dlu presiedinte Dr. Georgiu Popa deschise adunarea prin o cuventare frumôsa, in carea aduse mai antaiu la cunoscinti'a adunarii trist'a scire, cã ilustrulu barbatu alu natiunii romane si membru onorariu alu acestei reuniuni dlu Andreiu Mocioni de Foen a incetatu din viétia. La acêsta scire adunarea intrêga si-manifestã espressiunea de durere prin sculare, si decise a se luá actu despre acêst'a in protocolulu adunarii.

Dupa aceea vorbi despre conștiinti'a chiamarii de invetiatoriu, si felicitandu adunarea declarã siedinti'a de deschisa. Se alesera apoi done comisiuni pentru esaminarea starii cassei si a bibliotecii, ér dupa acêst'a inv. Nicolau Avramu ceti disertatiunea insinuata: „Mintiu'a, si sterpirea ei din scôla pòporala.“ Adunarea primi cu placere acêsta disertatiune. Dupa acêst'a se suspinse siedinti'a pana dupa amedi la 3 ôre, ca se pòta lucrã comisiunile.

In siedinti'a de dupa amedi inv. Ioan Tuducescu ceti disertatiunea sa „despre disciplina.“ In acêsta disertatiune desvoltã autoriulu nesce idei frumôse si practice, asia încât adunarea se aretã pe deplin satisfacuta. Dupa aceea se reportã despre starea cassei si bibliotecii, si se votã unu regulamentu pentru infintiarea de reuniuni filiale in fiacare inspectoratu din diecesa. Totu in siedinti'a de dupa amedi ceti inv. Ioan Romanu unu tractatu, in care desfasurã pe largu observãrile sale facute in diferite scôle, pre cari le a cercetatu cu ocaziunea tienerii esamenelor publice in privinti'a metodului de propunere a tuturor obiectelor de invetiamentu si in privinti'a disciplinei.

Contienendu acestu tractatu mai multe propuneri adunarea lu-predede unei comisiuni de 3 membri, carea se-lu studieze, si apoi se refereze adunarii procsime. Celelalte obiecte, cari s'an mai pertractatu cu acêsta ocaziune se voru vedé din protocolu. Cu acêsta ocaziune mai notãmu cã adunarea a decisu cã procsim'a adunare se se tienã in opidulu Buteni.

D i v e r s e.

* **Himen.** Dlu *Teodoru Ceotea*, profesorul la institutulu pedagogico-teologicu romanu ortodocsu din Aradu a incredintiatu in Lumi'a Pasciloru pe domisiór'a *Rhea Silvia*, fiic'a parintelui parochu si asesoru consistorialu *Moise Bocsianu* din Curticiu. Fel-

citãmu pe noii miri, si le dorimu viétia fericitã. Ddiu se binecuvinte sant'a loru legatura!

* **Din Ungari'a de Sud** au emigratu septamanile trecute peste 100 de familii in Serbi'a, cã se se stabilésca acolo. Emigrantii sunt partea cea mai mare serbi din Bacie'a si comitatulu Timisiorii.

† **Paulu Popu Luca** preotu in Cilu, protopresbiteratulu Buteniloru, dupa unu morbu scurtu dar gren la 15/27 Aprile in etate de 43 ani a reposatu in Domnulu lasandu in doliu soci'a si duoi frati ai sei. Immormentarea i-s'a facutu in Joi'a mare sub conducerea protopresbiterului tractualu cu asistinti'a aloru siese preoti. Reposatulu a fostu pastoriu credintiosu alu turmei sale, bunu amicu alu confratiloru sei dar a fostu si portatu de unde de mare ale vietii acesteia. Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuvintata!

† **Parintele Solomonu Luminosu**, diaconu ceremonialu si profesorul substitutu de music'a vocala la institutulu pedagogico-teologicu romanu ortodocsu din Aradu, dupa suferintiã grele si indelungate si-a datu Joi'a trecuta sufletulu seu in manile Creatoriului in etate abia de 27 de ani, lasandu in doliu inbit'a sa sociã, rudeniile si cunoscutii sei, corpulu profesoralu si elevii institutului, unde erã aplicatu in servitiu. Reposatulu erã inbitu si placutu tuturor pentru inin'a sa ceã nobila, si manierele sale blande si frumôse. Remasitiile lui pamentesci s'an depusu ieri la ôrele 4 si jumatate spre odichna eterra in cimiteriulu orasienescu cu pompa frumôsa. Fia-i tierin'a usióra si memori'a binecuvintata!

* **Pentru horticultori.** D. Lanche inspectorulu gradiniloru regesci din Potsdam publica intr'unu supplementu alu diariului „Hausgarten“ nesce esperimente fôrte instructive, ce le a facutu cu gunoirea pomiloru roditori. Pre langa ingrijirea esterióra a pomului roditoriu, ce consta in curatirea, in delatãrãrea muschiului de pe tulpina, in taierea rationale etc. este dupa opiniunea d-lui Lanche de o mare importantia pentru sanatatea si rodulu unni pomu si o gunoie rationale a lui, cam cum este aceea ce o intrebuintiãza tierãmulu pentru cultivarea campului. Nici o taiere rationale, nici o positiune favorabila nu e in stare a suplini la unu pomu roditoriu aceea, ce pòte se-i deie pamentulu (solulu) cu partile sale nutritorie. Pomulu roditoriu, cã ôrice planta consuma mai antaiu acele parti din pamentu cari i-convinu mai bine. Este constatatu, cã maximulu de crescere la unu pomu se intemplã in cei dintai ani dupa sadire, candu pamentulu este inca bogatu in materii nutritorie, de cari are trebuintia pomulu de curendu saditu, cã sa se prindia. Cu cât pomulu devine mai mare, cu atât consuma mai multu din aceste materii, astfelu, cã cantitatea acestora devine din ce in ce totu mai mica, pana ce se sleesce cu totul. De aci inco!o crescerea pomului devine si ea totu mai mica pana ce in fine incetãza cu totul — si pomulu se usuca, sên cu alte cuvinte si-a implinitu cursulu vietii. Deci pomologulu trebuie se se ingrigésca de cu timpu a-i dá nutrementulu, ce nu mai e in stare a i-lu dá pamentulu singuru; acestu nutrementu pe urma éra si trebuie sa-i lu-aléga dupa natur'a, ce o are pomulu. Cu unu cuventu pomologulu trebuie sa gunoésca pomii roditori dupa o sistema rationale. Gunoirea éra si trebuie sa se intemple la timpuri anmrite, dupa cumu adeca voimu, cã ea se contribuiésca la crescerea pomului sên la producerea rôdeloru lui. Astfelu, déca voimu, cã pomulu se se desvòlte in partile lemnoúse, atunci trebuie se lu-gu-

noimn primavér'a si vér'a; dincontra, déca voimn sa-i promovam flóra, adeca ročirea, trebuie sa-i damu gunoiu in Augustu si Septembre. D-lu Lanche a intrebuintiatu la experimentele sale 10 maji de gunoiu de vite, o maja de cenusia, $\frac{1}{2}$ de maja de superfosfatu de Guano-Mejilones (unu feliu de gunoiu de paseri ce se impórta in Európ'a din Americ'a sudica, din Peru si Chile cu deosebire, Not. Red.), $\frac{1}{4}$ de maja de caliu acido-sulfuricu nr. 2. Aceste materii erau disolvate in cantitate corespundiatória de apa si apoi cu acésta dissolutiune se udau pomii de trei ori. R. sultatulu celu mai bunu lu-avù gonoirea cu superfosfatu (20 procente de acidu fosforicu) si cu caliu acido-sulfuricu (15 procente de caliu) Gunoiulu de vite curatu dà resultatulu celu mai micu; mai bunu resultatulu dá cenusi'a singura cu superfosfatu; mai mare efectulu inca avù caliu acido-sulfuricu. Unu amesteculu de gunoiu de vita si de cenusia, precum de cenusia si de superfosfatu dede mai bunu resultatulu decât fiacare din aceste materii intrebuintiate singure. Din observarea efecteloru produse de aceste mediolóce de gunoie, intrebuintiate la 84 de pomi diversi, resulta, cá amesteculu de fosforu cu caliu avea celu mai mare efectulu asupr'a creșterii si rodirii pomiloru si de aceea acéstu modulu de gunoie se póte recomanda in deosebi d-loru pomologi.

„G. T.“

Concursu.

Pentru deplinirea statiunii invetiatoresci din comun'a *Dudu*, inspectoratul Agrisului Cott. Aradului prin acésta se escrie concursu cu terminu de alegere *pe 23. Aprilie st. v. a. c.*

Emolumintele suntu: in bani gata 150 fl. v. a. trei jugere pamentu, cuartiru cu gradina de legumi, si stole dela imormentari.

Cei ce voru reflectá la acéstu postu, au a-si trimite recursele pana la 22 aprile — inspectorelui per Pancota in Szöllös, cari au a fi ajustate cu testimoni preparandialu si de cualificatiune si cu atestatu despre purtarea morala; éra pana atunci se se presenteze la biserica intr'o Dumineca ori serbatóre ca se se recomande alegatoriloru si prin cantare.

Dudu 28 Martie 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine: **Demetriu Pop'a** insp. cerc.

Pentru deplinirea parochiei de clas'a III. din *Ohaba-serbéscu* protopresbiteratul Lipovei se escrie concursu cu terminu de alegere *pe 18 Maiu a. c.*

Emolumintele suntu: 1. Un'a sesiune pamentu; 2. gradina pentru legumi; 3. biru preotiescu dela 160 case câte un'a mesura cucurudiu despoiatu; 4. venite stolare.

Doritorii de a dobandi acésta parochia, recursele loru adresate comitetulu parochialu si instruite conformu prescrișeloru statut. organicu pana in 11 Maiu a. c. voru avé a le substerne subscrișului protopresbiteru tractualu in Lipov'a.

Lipov'a, 9. Apriliu 1880.

Ioanu Tieranu m. p.
Protopresbiteru.

In contielegere cu Comitetulu parochialu.

Se escrie pe statiunea invetiatorésca gr. or. confesiunala din Comun'a *Calacea*, protopresbiteratul Timisiorii, inspectoratul Vinga, devenita vacanta prin resignarea lui Arcadie Dimitrescu — cu terminu *pe 18 Maiu a. c. st. vechiu*, in care di va fi si alegerea.

Emolumintele inpreunate cu acésta statiune suntu: a) in bani gata 126 fl; b) pe scripturistica 10 fl; c) pe conferintiele invetiatoresci 10 fl; d) in naturalie 60 meti grau; e) Un'a maja clisa; f) un'a maja sare; g) 25 fonti lumini; h) 4 stangeni lemne; i) 8 stangeni paie din care este a se incaldi si scól'a; l) 2 jugere livada estrav. m) $\frac{1}{4}$ jugeru gradina estrav. si n) $\frac{3}{4}$ jugeru gradina intrav. cu cortelulu liberu.

Doritorii de a ocupá acéstu postu se aviséza recursele sale instruite conformu statutulu organicu si adresate comitetulu parochiale a le substerne pana la diu'a alegerei subscrișului Inspectoru in Vinga. Sub durat'a concursulu au a se presentá in atare dumineca ori serbatóre in biserica din Calcea pentru a-si aretá desteritatea in cantare.

Calacea la 6 Apriliu 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu **Antoniu Todorescu**. Inspectoru de Scóle.

Pentru deplinirea postululu de invetiatoriu la scól'a gr. or. conf. din comunele Sudriasiu-Jupani, ctulu Carasiu prot. Fagetulu se escrie concursu cu terminulu pana la 11 maiu a. c. st. v. in care diu'a se va tiené si alegerea.

Emolumentele suntu: in bani gata 202 fl. 30 cr. v. a. 15 meti de grau, 15 meti de cucuruzu, pentru scripturistica 6 fl., pentru conferintia 10 fl., pentru curatore 12 fl., 10 orgii de lemne din care se va incaldi si scól'a, $2\frac{1}{2}$ jugere de pamentu aratoriu si cortelulu liberu.

Doritorii de a ocupá acéstu postu suntu avisati a-si trimite recursele loru instruite conformu dispușetiuniloru stat. org. si adresate respectivulu com. par. catra dlu prot. Atanasiu Ioanovicu in Fagetu, pana la terminulu indicatu.

Sudriasiu-Jupani in 10 aprile 1880.

Comitetulu parochialu.

In contielegere cu mine **Atanasiu Ioanovicu** m. p. protop.

Publicare de licitatiune minuenda.

Comun'a bisericésca *Pilu mare* in Protopresbiteratul Chisineului; voiesce a-si face iconostasulu de nou, dupa planulu ce se póte vedé la presiedintele Comitetulu parochialu, dreptu ce Comitetulu parochialu a decisu pentru predarea acéstei lucrari a se tiené licitatiune minuenda in faci'a loculu la cas'a comunala in 21. Maiu st. v. la 2 óre dupa amédi.

Pretulu de esclamare pentru tóte lucrarile e statoritu in 4300 fl.

Intreprindiatorii sunt poffiti a se presentá in faci'a loculu la terminulu defiptu provediuti cu vadiu de 10%.

De altmintrelea conditiunile se potu vedé mai lamuritu si pana la terminu la Presiedintele Comitetulu parochialu.

Pilu mare in 21. Apriliu 1880. st. v.

Georgiu Petrovicu m. p.
pres. com. parochialu.

Moise Pantosiu m. p.
not. com. par.